

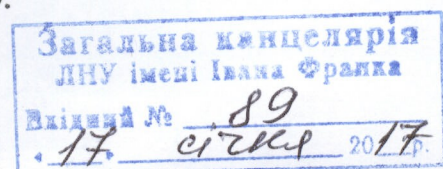
ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію
ГОРИНЬ Ярини Орестівни
«Управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження. В період стрімкого розвитку науково-технічного прогресу рівень розвитку освітніх послуг став одним із головних показників конкурентоспроможності навчальних закладів та національної економіки. Специфіка ринку освітніх послуг головним чином зумовлена особливістю освітніх послуг порівняно з іншими видами послуг, наявністю зв'язку між ринком праці і ринком освітніх послуг, поєднанням методів державного та ринкового регулювання. В умовах децентралізації державного управління, підвищення автономності вищих навчальних закладів та з метою підвищення якості освітніх послуг необхідно узгоджувати стратегічні цілі з поточною діяльністю навчальних закладів, запровадити систему самооцінки і внутрішнього аудиту якості освіти, розробити програму управління якістю освіти.

Важливим питанням управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України є результативність використання потенційних можливостей, а також розширення наявного кадрового потенціалу. Вища освіта повинна бути інноваційною, далекоглядною і відповідальною за результат, тобто за підготовку висококваліфікованих працівників, здатних виконувати складні завдання, швидко адаптуватися до зміни середовища й нових вимог економіки.

Сьогодні недостатньо уваги приділено формуванню конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах глобальної економіки, що суттєво змінює функції та роль системи управління вищими навчальними закладами. У зв'язку з цим, питання щодо обґрунтування теоретичних та практичних засад удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю вищої освіти України потребують поглиблених досліджень, що підтверджує актуальність дисертаційної роботи Горинь Я.О.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка за темою «Управління структурно-інноваційними процесами в регіоні» (державний реєстраційний номер 0112U005141). У межах цієї роботи автором виконані дослідження теоретико-методичних і прикладних основ управління конкурентоспроможністю освітніх послуг.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність, новизна та практична значущість. Мета роботи визначена автором як розроблення теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю освітніх послуг. Логічність наукових положень чітко прослідковується у роботі, виходячи з плану дисертаційної роботи, викладу матеріалу та формулювання пропозицій.

Обґрунтованість одержаних дисертантом результатів підтверджується великим обсягом опрацьованих літературних джерел (215 найменувань), їх критичним аналізом та конкретними пропозиціями. Огляд списку використаних джерел дозволяє зробити висновок про глибину і повноту дослідження, його ґрунтовність.

Роботу написано відповідно до поставленої мети, розкрито зміст усіх визначених у вступі завдань. За підсумками досліджених питань у розділах дисертації наводяться висновки та пропозиції. Робота закінчується загальними висновками і вдало підібраними додатками. Автором при написанні роботи використано наукові та прикладні методи пізнання явищ і процесів.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти» систематизовано та узагальнено теоретичні положення тлумачення понять «освітня послуга», «конкурентоспроможність освітньої послуги», обґрунтовано теоретико-прикладне значення організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг.

Неузгодженість наукових підходів до тлумачення сутності поняття «послуга» (с. 13–20), на думку дисертанта, має своє продовження і у визначенні

поняття «освітня послуга» (с. 21–27). Здобувач ґрунтовно досліджує етимологію цього поняття, аналізує процесний, системний, комплексний і товарний підходи та пропонує власне визначення (с. 27–28).

Доречним є висновок дисертанта про те, що освітня послуга охоплює чотири взаємопов'язані процеси – навчання, виховання, просвіту і самоосвіту. Проаналізувавши багатоаспектну природу освітніх послуг і характер їх надання, Горинь Я.О. доходить до висновку, що освітні послуги є своєрідним економічним, соціальним і культурним феноменом у суспільстві (с. 32–35).

Важливими з огляду оцінки рівня конкурентоспроможності вищих навчальних закладів, на думку автора, виступають конкурентні переваги, зокрема наявність додаткових освітніх послуг, розвиток академічної мобільності, надання практичної допомоги з працевлаштування, належна матеріально-технічна база тощо. Таку позицію автора підсилює той факт, що вітчизняна система вищої освіти на даний час активно реформується та прагне конкурувати на світовому ринку освітніх послуг.

Дисертант ґрунтовно опрацювала організаційно-методичні засади управління конкурентоспроможністю освітніх послуг, проаналізувала системний, функціональний, процесний і комплексний підходи до управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти (с. 54–57) та окреслила структурно-логічну схему організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України (с. 57–58). Запропонований механізм включає правове, нормативне, інституційне, економічне та інформаційне забезпечення і призначений для реалізації державної політики в освітній сфері. Це дає підстави стверджувати, що Горинь Я.О. володіє ґрунтовними базовими знаннями з досліджуваних питань, вміє робити узагальнення та чітко формулювати ключові положення.

У другому розділі «Економіко-управлінський аналіз забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти України» проаналізовано систему управління сферою вищої освіти України, визначено вплив її суб'єктів на конкурентоспроможність освітніх послуг, систематизовано підходи до фінансування вищої освіти.

Автор обґрунтувала вплив суб'єктів сфери вищої освіти України, зокрема споживачів (окремі особи або групи осіб), виробників (вищі навчальні заклади,

юридичні або фізичні особи), держави (Міністерство освіти і науки України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України), контролюючих органів (Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти України, громадські об'єднання)» на конкурентоспроможність ринку освітніх послуг (с. 69–74), дала економічну інтерпретацію системи управління сферою вищої освіти, вказала на специфічну роль кожного суб'єкта у підвищенні конкурентоспроможності освітніх послуг.

Автор проаналізувала вітчизняну і зарубіжну практику фінансування вищої освіти, наголосила на зростанні за останні шість років бюджетного фінансування з одночасним зменшенням частки навчання за рахунок коштів фізичних осіб та майже незмінної частки навчання за рахунок місцевих бюджетів і центральних органів влади та коштом юридичних осіб (с. 86). Поділяємо точку зору здобувача відносно доцільності запровадження системи фінансування вищої освіти «за результатами», що передбачає виділення бюджетних коштів вищим навчальним закладам залежно від результатів навчальної і науково-дослідної роботи, та успішно практикується в таких розвинених країнах, як Данія, Фінляндія, Нідерланди, Ізраїль, США (с. 92).

Особливу увагу дисертант приділяє кількісному аналізу наданих освітніх послуг вищими навчальними закладами України у регіональному розрізі за 2009–2015 рр. За географічною ознакою освітні заклади згруповані у п'ять груп – північна, південна, західна, східна, центральна, що дало можливість простежити абсолютні і відносні зміни та проаналізувати причини нерівномірності розподілу вищих навчальних закладів у цих регіонах.

У третьому розділі «Напрями підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України» запропоновані шляхи підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю освітніх послуг та напрями реформування вищої освіти України. Здобувач за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу продемонструвала взаємозалежність конкурентоспроможності національної економіки і вищої освіти (с. 120–133). Дисертант зосереджує увагу на тому, що змінні індексів конкурентоспроможності національної економіки та вищої освіти за аналізований період демонструють пряму лінійну залежність, при цьому коефіцієнт кореляції перевищує 0,9, а коефіцієнт детермінації вказує на те, що

близько 80% варіації індекса конкурентоспроможності вищої освіти зумовлено варіацією індекса конкурентоспроможності економіки.

На наступному етапі дослідження автор проводить кластеризацію країн світу за названими вище критеріями, групує усі країни у п'ять кластерів. Упродовж 2009—2014 рр. Україна потрапляє у третій кластер разом із такими країнами як Азербайджан, Албанія, Румунія, Туреччина, Хорватія та ін., тоді як у 2015 р. переміщується у кластер 2, до якого входять країни колишнього пострадянського простору – Казахстан і Росія, країни Центрально-Східної Європи – Польща й Угорщина, країни, що успішно розвиваються – Китай, Малайзія, Таїланд, розвинені країни – Ізраїль, Іспанія, Італія, Португалія, Литва, Латвія, Естонія та ін. (с. 135–143).

Заслуговує уваги здійснений здобувачем аналіз фінансування навчання одного студента за кошти держбюджету в Україні та сусідніх державах – Польщі й Угорщині. Результати аналізу підтвердили, що в абсолютному вираженні видатки на підготовку одного фахівця в Україні є нижчими, ніж в інших країнах, а у відношенні до ВВП у розрахунку на одну особу – вищими (32,24% в Україні проти 18,91% в Угорщині) (с. 145).

У роботі обґрунтовано напрями поетапного реформування вищої освіти України шляхом: ефективнішого використання коштів, що ґрунтується на результатах попереднього аналізу; постійного моніторингу якості науково-педагогічного персоналу; зміни системи надання бюджетних коштів на цільові програми; налагодження тісної співпраці між вищими навчальними закладами і підприємствами, інституційними установами щодо надання матеріально-технічної бази для науково-дослідної діяльності, місць проведення практики та гарантованого працевлаштування випускників тощо.

Зміст дисертації Горинь Я.О. дає підстави стверджувати про достовірність, логічність та обґрунтованість наукових положень, висновків і викладених у ній рекомендацій.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні та розробленні теоретичних положень вдосконалення управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти в Україні.

До найбільш суттєвих результатів дослідження можна віднести:

- теоретично обґрунтовано сутність і структуру організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг, що розглядається як система елементів економічного, правового, інституційного та інформаційно-нормативного характеру задля захисту і реалізації прав суб'єктів ринку освітніх послуг у процесі їх створення, надання та споживання;

- уточнено поняття «освітня послуга», «конкурентоспроможність освітньої послуги», «управління конкурентоспроможністю освітньої послуги», що дало змогу поглибити економічну термінологію досліджуваної теми;

- обґрунтовано вплив суб'єктів сфери вищої освіти на конкурентоспроможність освітніх послуг у сфері вищої освіти України з окресленням ролі, місця і функцій кожного з них на ринку освітніх послуг;

- набули подальшого розвитку науково-методичні положення щодо реформування сучасної системи фінансового забезпечення сфери вищої освіти в Україні. Зокрема, автором проаналізовано чотири способи організації фінансування (за видатками, за результатами діяльності, договірне і випуск облігацій) і зроблено висновок про доцільність застосування підходу «за результатами діяльності вищих навчальних закладів» та програмного бюджетування;

- здійснено кластерний аналіз країн світу за індексами конкурентоспроможності економіки та освіти, що дозволило визначити позицію України протягом 2009–2015 рр., зокрема переміщення з кластеру 3 у кластер 2, та підтвердити залежність рівня конкурентоспроможності країни від якості освітніх послуг.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні основних напрямків підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України, окреслення головних орієнтирів державної підтримки освітніх послуг в умовах реформування системи вищої освіти. Отримані наукові результати використовуються у навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка при підготовці навчально-методичних матеріалів у викладанні дисциплін «Державне регулювання економіки», «Державне і регіональне управління», «Маркетинг», «Стратегічне управління» (довідка № 502-Н від 08.02.2016 р.). Окремі рекомендації стосовно підвищення ефективності

функціонування регіонального освітнього ринку використані при складанні планової документації і розробки важливих стратегічно орієнтованих планів та програм, спрямованих на забезпечення сталого розвитку регіонального ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти України, Департаментом освіти і науки Львівської облдержадміністрації (довідка № 1-44-1480 від 12.10.2015 р.).

Теоретична спрямованість і практична значимість результатів, отриманих у процесі виконання наукового дослідження, визначають доцільність подальшого їх використання у господарській діяльності та у навчальному процесі.

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. За темою дисертації опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 3,1 д. а., з яких 5 статей – у вітчизняних наукових фахових виданнях, 2 – в іноземних (2 д.а.), 10 – в інших виданнях (1,1 д.а.). Публікації повністю розкривають зміст представленої роботи і свідчать про самостійність одержаних результатів наукового дослідження.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Автореферат за своїм змістом відповідає основним положенням, висновкам і пропозиціям, викладеним у дисертації, відображає її структуру та логіку викладення матеріалу. Вивчення дисертації й автореферату дозволяє зробити висновок про ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Незважаючи на важливість наукових розробок, наявних у дисертації та суттєві практичні результати, одержані дисертантом, у дисертаційній роботі Горинь Я.О. є низка спірних положень, що є підставою для обговорення в дискусійному порядку під час її захисту:

1. Важко погодитися з позицією автора про те, що вищі навчальні заклади як суб'єкти сфери вищої освіти доцільно називати «виробниками» (с. 70–71), адже заклади освіти насамперед є надавачами освітніх послуг.

2. У підрозділі 2.1 з-поміж негативних тенденцій української вищої освіти названо «зростання кількості вищих навчальних закладів...» (п.1, с. 68), що суперечить твердженню у прикінцевій частині підрозділу 2.3 про зменшення кількості вищих навчальних закладів (с.114). Вважаємо, що автору варто роз'яснити ці протилежні за змістом твердження.

3. У підрозділі 3.1 автор доводить гіпотезу про залежність індекса конкурентоспроможності економіки від індекса конкурентоспроможності освіти за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу, тоді як система показників вищої освіти і професійної підготовки є складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності.

4. У підрозділах 2.3 та 3.2 дисертаційної роботи багато уваги приділено гоміздкому опису результатів кластеризації вищих навчальних закладів України та країн світу за критерієм середніх значень індексів конкурентоспроможності економіки та освіти. Доцільно було би результати аналізу подавати у додатках та обґрунтувати, які чинники вплинули на переміщення України з кластера 3 у кластер 2 (с. 136–142).

5. Серед запропонованих заходів реформування вищої освіти у п. 7 (с. 153) йдеться про «надання сертифікатів бюджетних місць абітурієнтам за результатами зовнішнього незалежного тестування, з якими вони зможуть самостійно обирати вищий навчальний заклад і спеціальність». Зазначимо, що ця новація вже сьогодні реалізовується Міністерством освіти і науки України.

6. Висновки до кожного розділу потребують змістовнішого наповнення та інформаційного підтвердження.

7. У роботі присутні поодинокі стилістичні неточності, які вказують на авторський стиль вкладення результатів дослідження та не впливають на якість сприйняття матеріалу дисертації.

Проте вказані недоліки і зауваження не знижують наукової та практичної значущості положень дисертації, висновків і рекомендацій. Вивчення матеріалів дисертаційної роботи свідчить про пошуковий характер, творчий підхід автора до вирішення поставлених завдань.

Загальний висновок

Враховуючи актуальність теми та результати проведеного дослідження, вважаємо, що дисертаційна робота Горинь Ярини Орестівни «Управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України» є самостійною, науковою та завершеною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що мають важливе значення для

вітчизняної економіки та науки.

За змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року, а її автор – Горинь Ярина Орестівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент
кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри соціальних дисциплін
Львівського державного університету
внутрішніх справ

I. O. Ревак

Львівський державний університет внутрішніх справ	
Підпис	<i>I. O. Revak</i>
засвідчую:	
Учений секретар	<i>Н. Я. Рудий</i>
"10"	01 2017р.

Відгук надійшов
до секретаріату: вчорі ради
17. 01. 2017р
Малюк